

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Ársfundur Umhverfisstofnunar og náttúruverndarnefnda sveitarfélaga 2009

Sögulegar sættir? Náttúruvernd og nýsköpun á Nýja Íslandi

Dr. Þorvarður Árnason, forstöðumaður
Fræðasetur Háskóla Íslands á Hornafirði

UMRÆÐUEFNI:

- Hlutverk háskólasetra
- Hugmyndafræði þjóðgarða
- Sjálfbær ferðapjónusta
- Forsendur nýsköpunar
- Hver er tilgangurinn ?

HLUTVERK HÁSKÓLASETURSINS:

- Rannsóknir
- Ráðgjöf
- Þróunarverkefni
- Kennsla

Vettvangur skapandi samvinnu

Nýsköpunarmiðstöð
Íslands

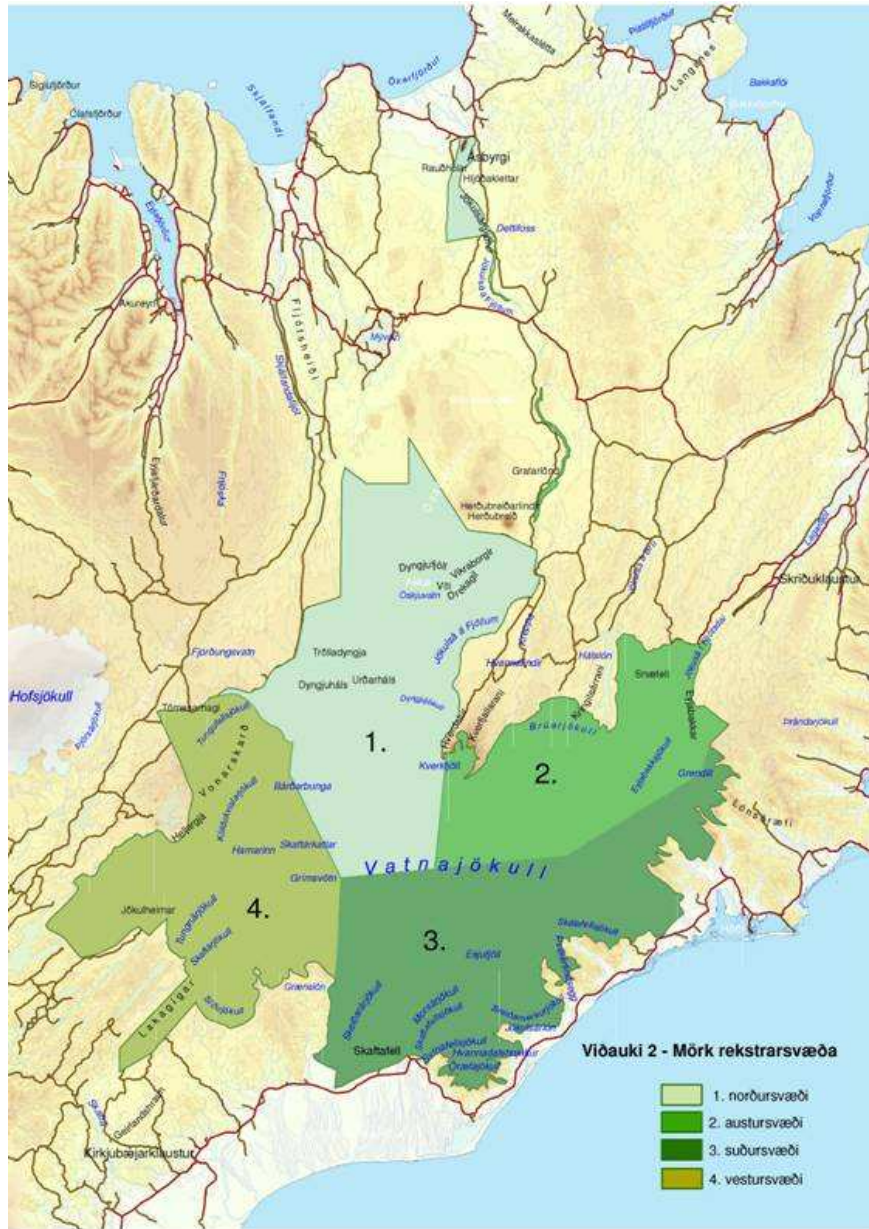

Pekkingarnet Austurlands

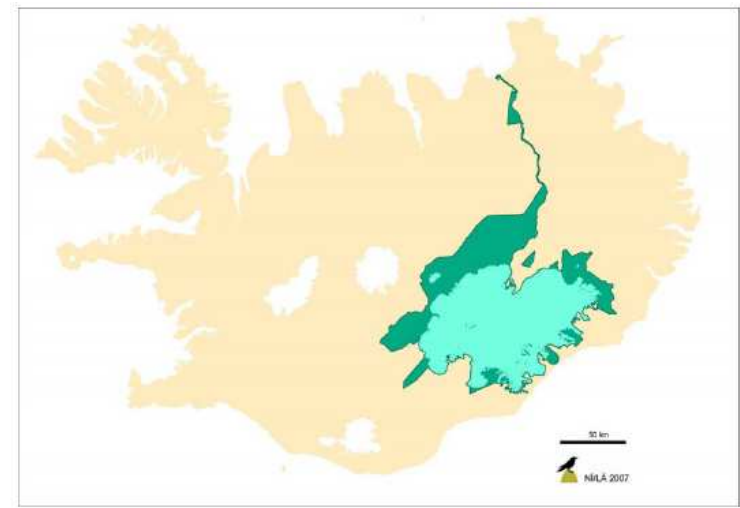
NÝHEIMAR
ÞEKINGARSETUR

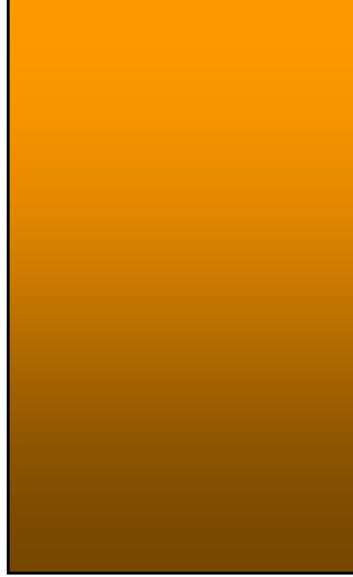
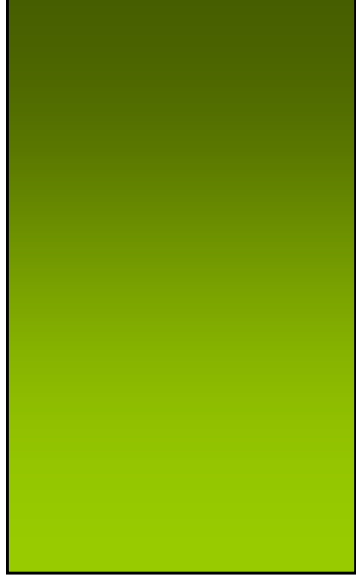
VATNAJÖKULSFJÓÐGARÐUR

Reglugerð um Vatnajökulspjóðgarð (2 gr.)

- Markmiðið með friðlýsingu Vatnajökuls og helstu áhrifasvæða hans sem þjóðgarðs er að vernda náttúru svæðisins, s.s. landslag, lífríki og jarðmyndanir, og menningarminjar þess. Auk þess að gefa almenningi kost á að kynnast og njóta náttúru svæðisins, menningar þess og sögu. Í þjóðgarðinum skal veita fræðslu um náttúru og náttúruvernd, sögu, mannlíf og menningarminjar svæðisins og stuðla að rannsóknum til að efla þekkingu á þessum þáttum.
- Þessi landnýting er til þess falinn að styrkja byggð og atvinnustarfsemi í nágrenni þjóðgarðsins og ber því enn fremur að líta á Vatnajökulspjóðgarð sem mikilvæga aðgerð til eflingar byggðar á svæðinu.

V
E
R
N
D
U
N

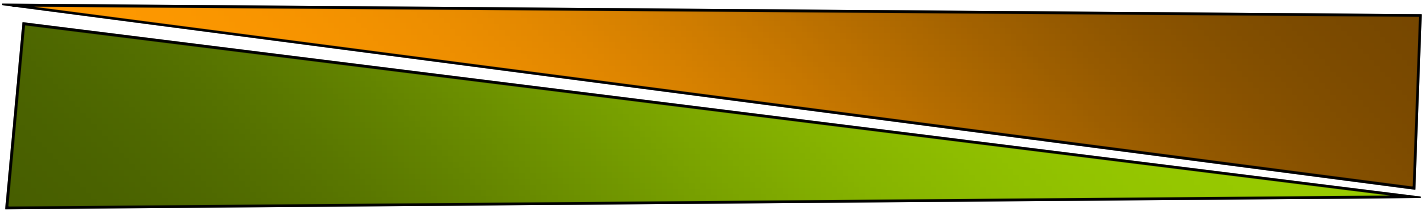

N
Y
T
I
N
G

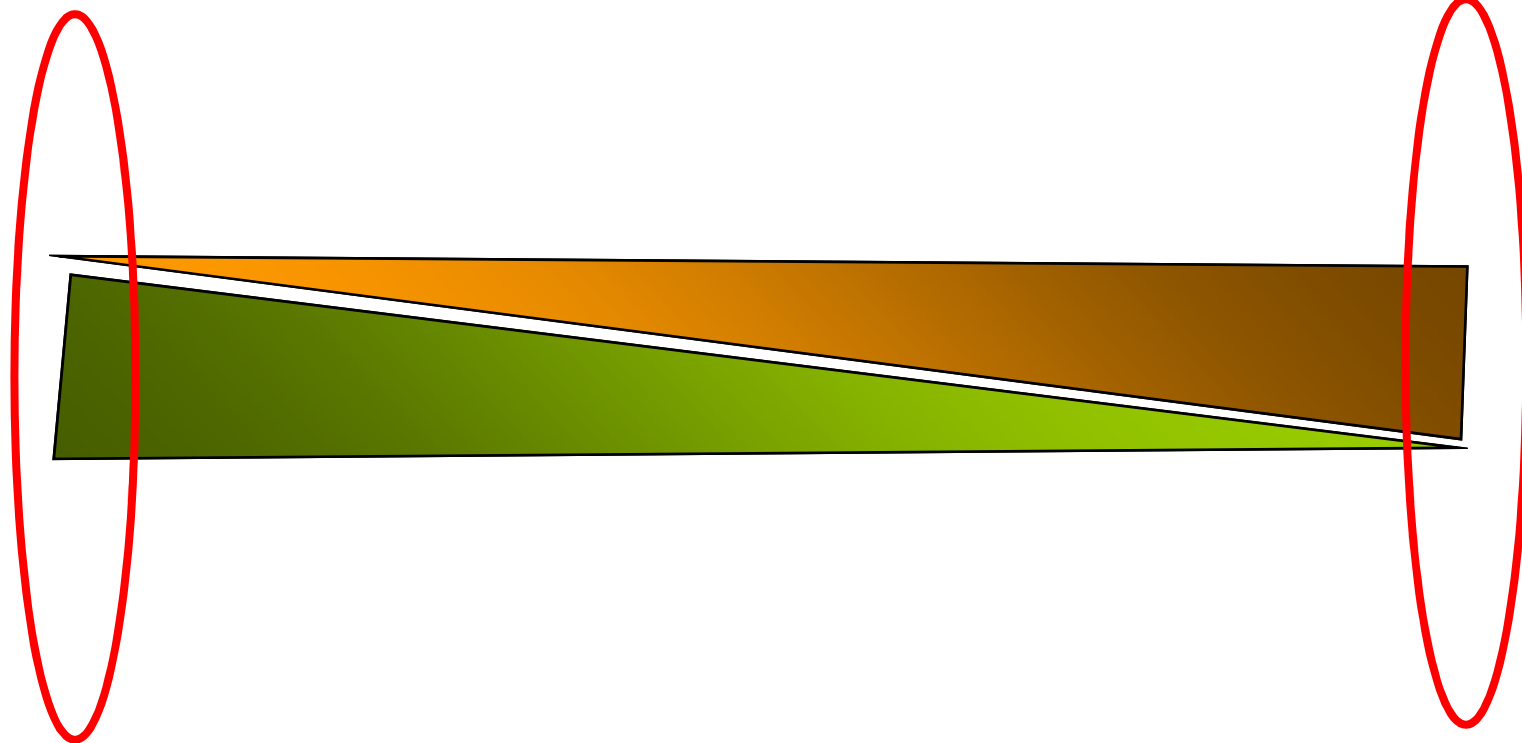
V
E
R
N
D
U
N

N
Ý
T
I
N
G

V
E
R
N
D
U
N

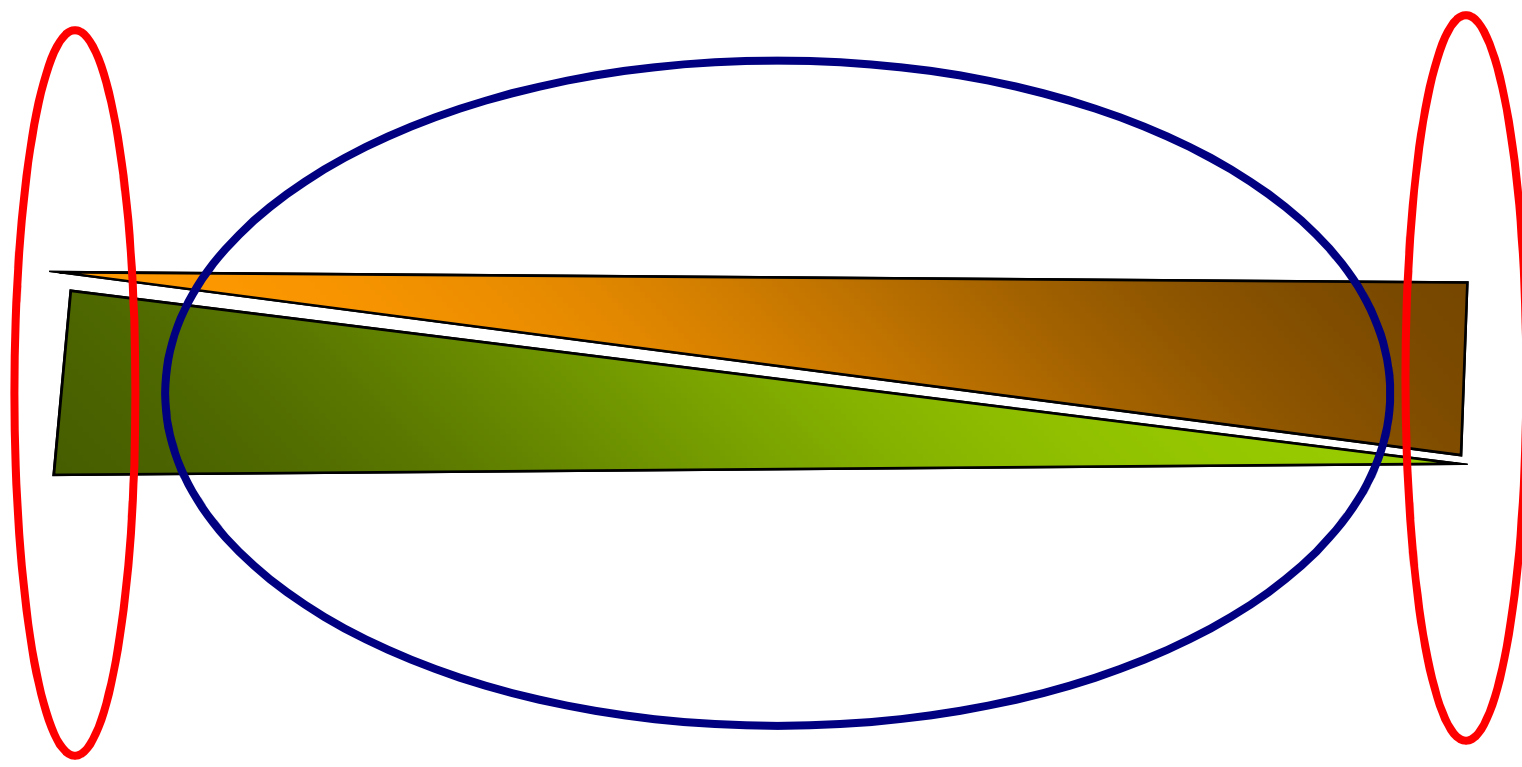
N
Ý
T
I
N
G

Alfriðun

Alnýting

V
E
R
N
D
U
N

N
Ý
T
I
N
G

Alfriðun

Alnýting

Þjóðgarður skv. IUCN

Friðlýst náttúrulegt svæði lands og/eða sjávar þar sem:

- (a) verndaðar eru vistfræðilegar heildir og vistkerfi fyrir núlifandi og komandi kynslóðir,
- (b) komið er í veg fyrir nýtingu eða búsetu sem gengur gegn tilganginum með friðun svæðisins og
- (c) sköpuð eru skilyrði til að sinna megi vísindum, menntun, útivist og þörfum gesta sem samræmist umhverfi og menningararfi.

➤ (Skýrsla ráðgjafanefndar, s. 51)

Landnýting skv. reglugerð

26. gr.

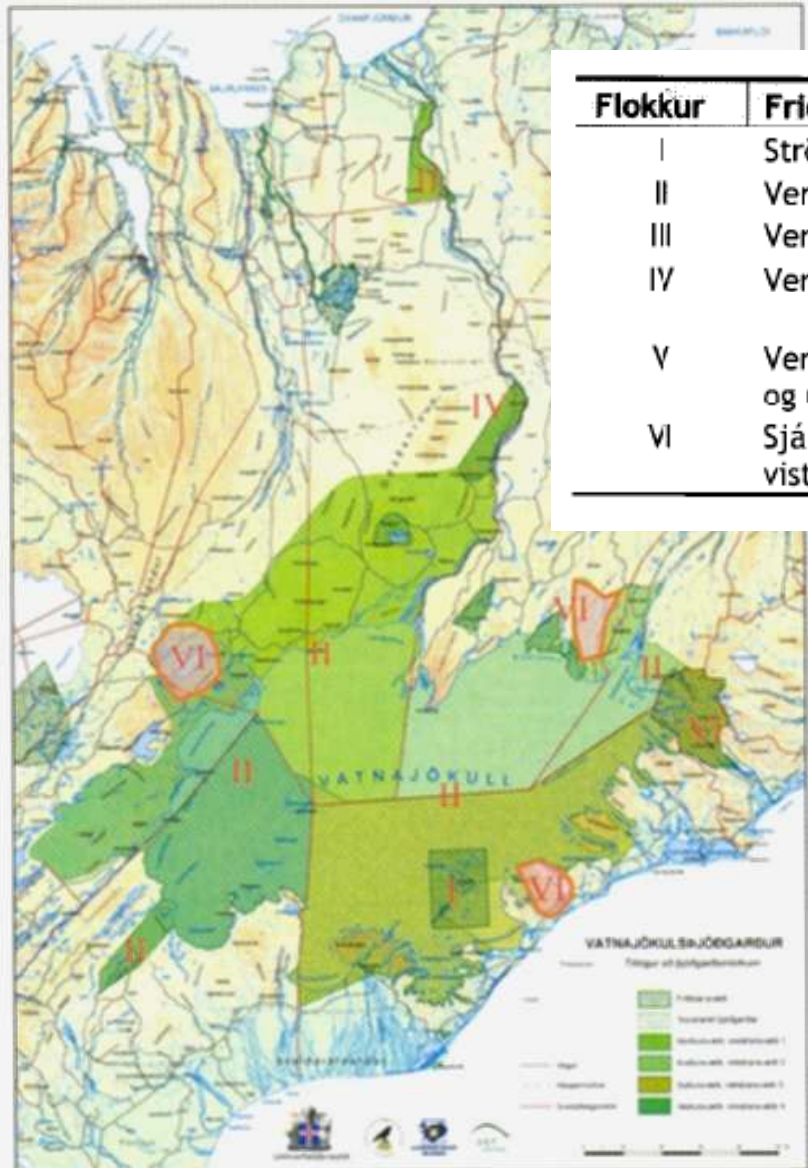
Hefðbundin landnýting.

Hefðbundin landnýting, svo sem búfjárbreit, fuglaveiði, hreindýraveiði og veiði í ám og vötnum, er rétt höfum heimil á þeim svæðum sem afmörkuð eru í viðauka III enda séu uppfyllt ákvæði þeirra laga sem um nýtinguna fjalla. Annars staðar í þjóðgarðinum er slík nýting óheimil.

Landnýting innan þjóðgarðsins skal vera sjálfbær, sbr. 2. mgr. 20. gr. laga um Vatnajökulsþjóðgarð.

Á svæðum sem afmörkuð eru til hefðbundinnar landnýtingar í viðauka III helst hefðbundinn réttur bænda til smölunar sauðfjár á hestum svo sem verið hefur. Um akstur utan vega á þeim svæðum gildir 17. gr.

Flokkur	Friðun / Verndun	Tegund friðlýsingar
I	Ströng friðun	a. Friðland, b. Friðlýst víðerni
II	Verndun vistkerfa og útivist	Þjóðgarður
III	Verndun sérstæðra náttúruminja	Náttúruvætti
IV	Verndun tegunda og vistgerða	Búsvæðis- og tegundaverndarsvæði
V	Verndun landslags eða hafsvæðis og útivist	Landslagsvernarsvæði
VI	Sjálfbær nýting náttúrulegs vistkerfis	Verndað landnýtingarsvæði

2. mynd. Verndarstig Vatnajökulsþjóðgarðs í samræmi við skilgreiningu IUCN.

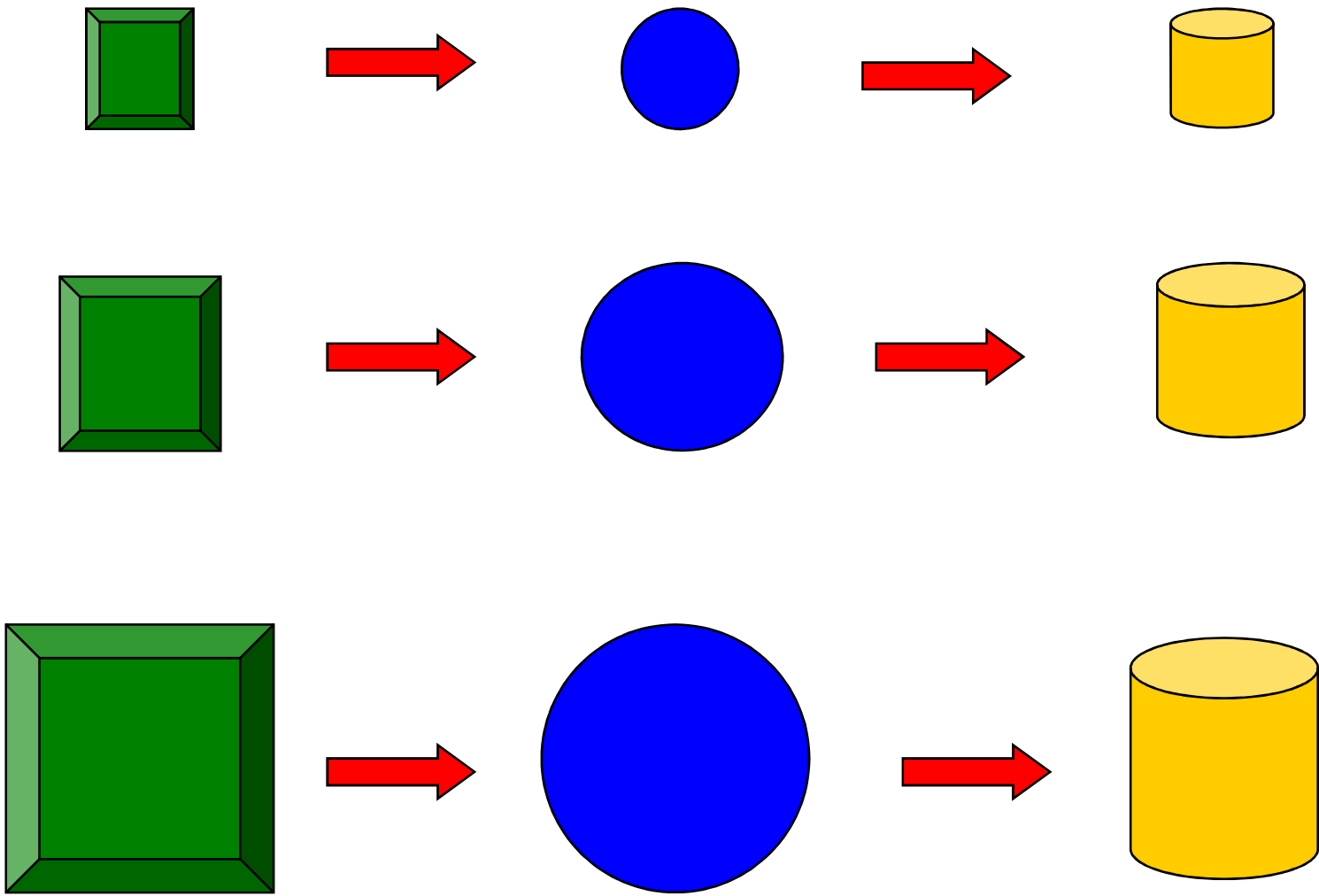
ÞJÓÐGARÐUR

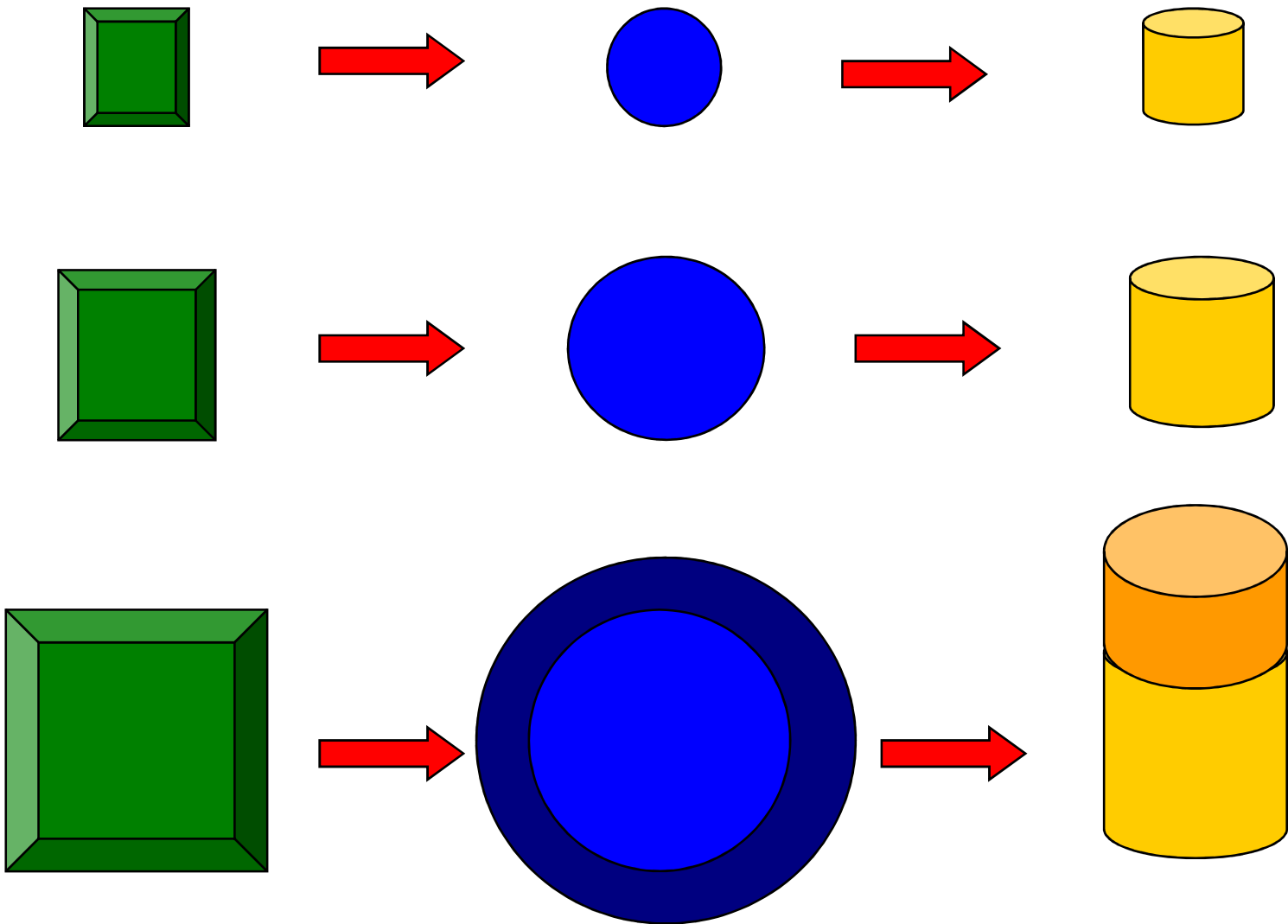

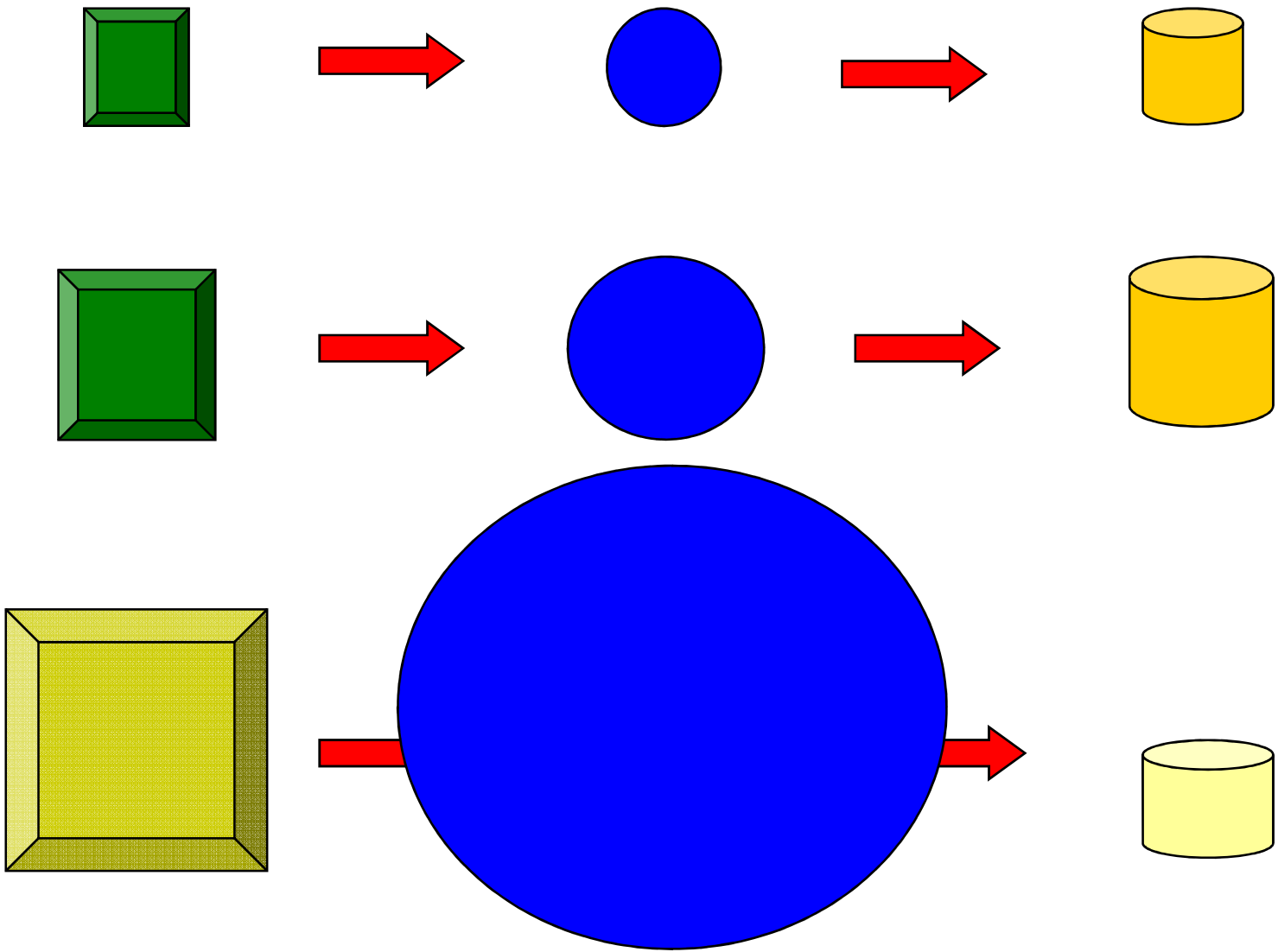
FERÐAÞJÓNUSTA

BYGGÐAÞRÓUN

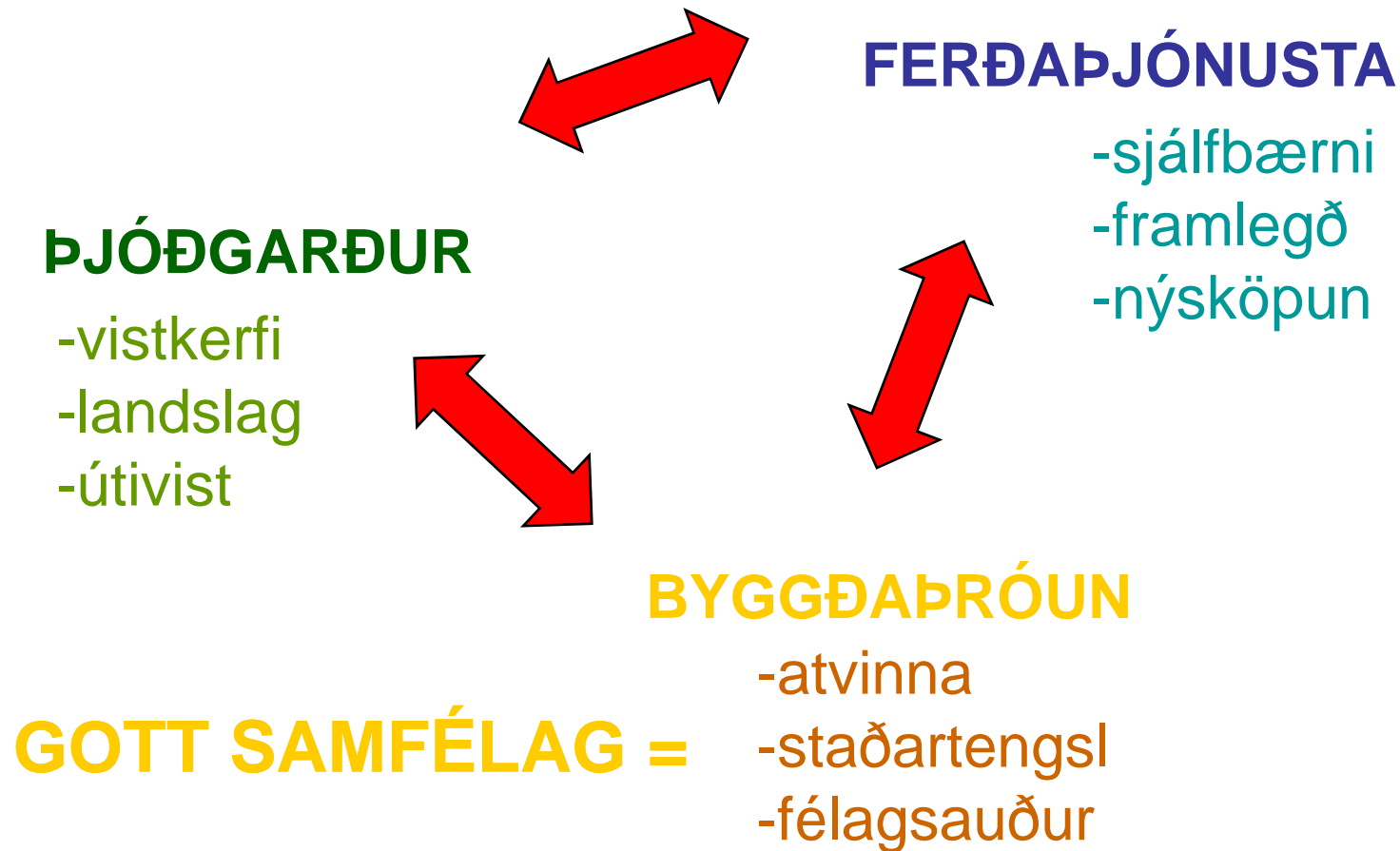

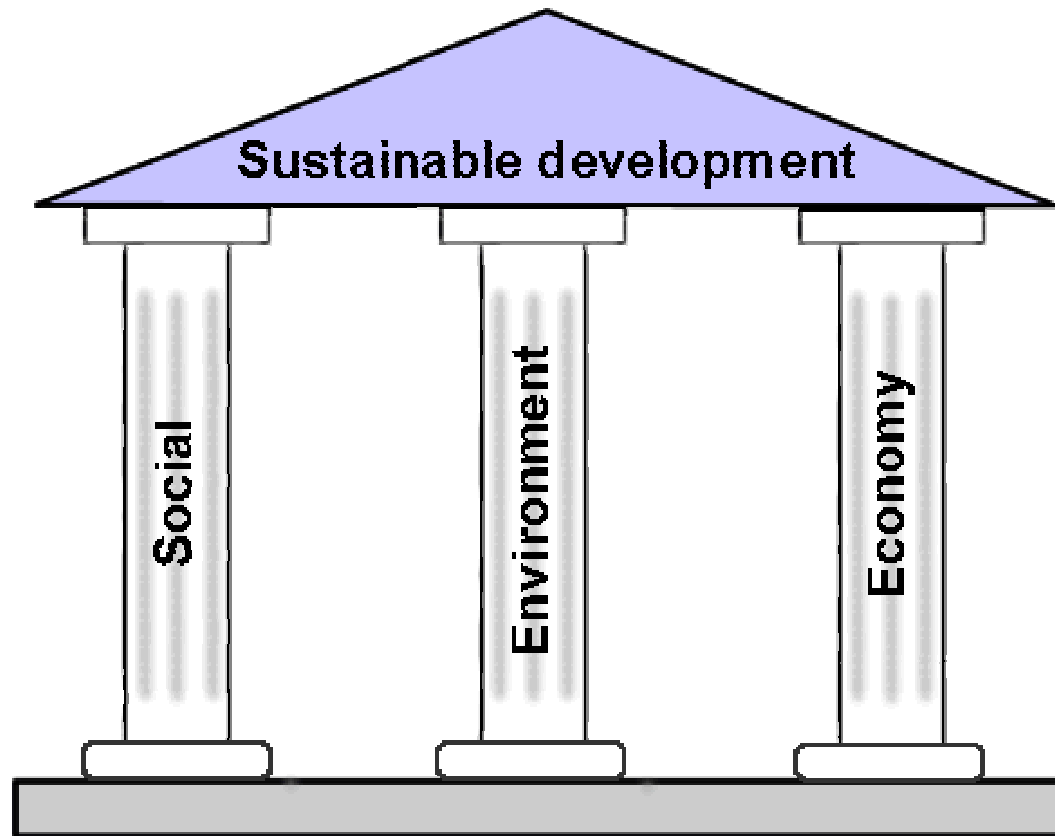
MAGN vs. (Lífs)GÆÐI

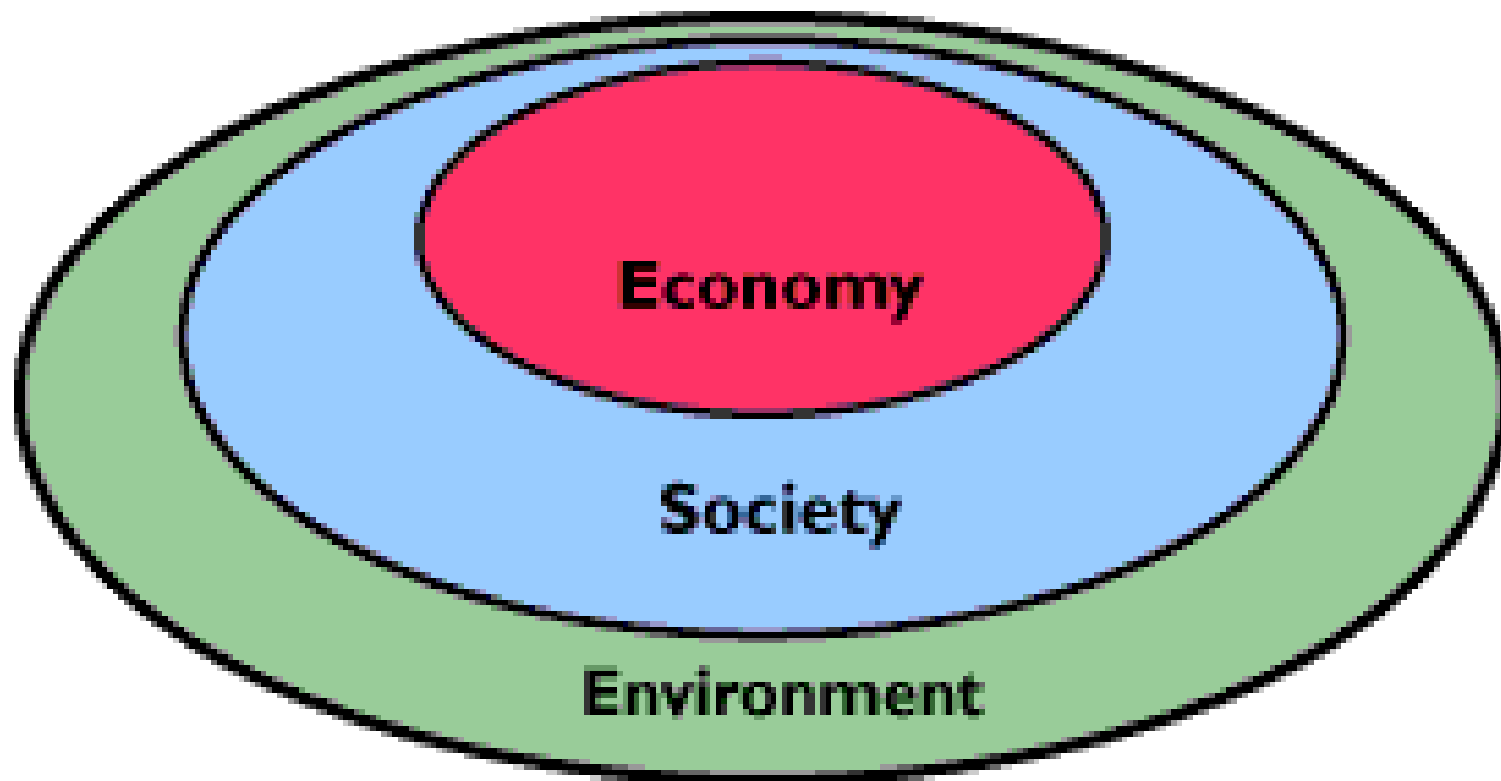
Sjálfbær þróun

- er umhverfis- og þróunarstefna
- byggir á heildarsýn og framtíðarhugsun
- er hugsjón, fremur en hugmyndafræði
- varðar samfélag okkar fyrst og síðast:
  - (a) það er undir okkur komið hvað er gert,
  - (b) við þurfum að gera hlutina saman,
  - (c) tilgangurinn er að gera samfélagið betra

Þrjú stoðir sjálfbærrar þróunar

Tengsl og vægi stoðanna

Kjarni sjálfbærrar þróunar

- **Samþætting** umhverfisverndar og efnahagsþróunar
- **Framtíðin** – áhrif athafna í dag á komandi kynslóðir
- **Umhverfisvernd** – minnka mengun og umhverfisspjöll og nýta auðlindir á skilvirkari hátt
- **Jöfnuður** – mæta brýnustu þörfum hinna fátæku í dag (auk þess að huga að jöfnuði á milli kynslóða)
- **Lífsgæði** – velferð manna byggir á fleiri þáttum en efnahagsvexti einum og sér
- **Virk þátttaka** – sjálfbær þróun krefst þátttöku allra hópa og hagsmunaaðila í samfélaginu
- (e. Jacobs 1999, s. 26)

Sjálfbær ferðapjónusta

Sjálfbær ferðapjónusta mætir þörfum ferðamanna og heimamanna en stuðlar um leið að verndun og auknum markaðstækifærum til framtíðar. Þetta felur í sér að auðlindum er stjórnað með þeim hætti að efnahagslegum, félagslegum og fagurfræðilegum þörfum er fullnægt, á sama tíma og viðhaldið er menningu, nauðsynlegum vistfræðilegum ferlum, líffræðilegri fjölbreytni og nauðsynlegum lífsskilyrðum.

Reglugerð um Vatnajökulspjóðgarð, nr. 608, 7. júní 2008, 4. gr.

Hagræn viðmið UNWTO (2005)

1). **Hagrænn lífvænleiki** (e. *economic viability*)

Að tryggja lífvænleika og samkeppnishæfni áfangastaða og fyrirtækja í ferðabjónustu, þannig að þau séu fær um að eflast enn frekar og skapa arð til langs tíma.

2). **Hagsæld í heimabyggðum** (e. *local prosperity*)

Að hámarka framlag ferðamennsku til efnahagslegrar velmegunar í samfélagi gestgjafanna, þ.m.t. það hlutfall af útgjöldum ferðamanna sem haldið er eftir í heimabyggð.

3). **Gæði starfa** (e. *employment quality*)

Að auka fjölda jafnt sem gæði starfa í heimabyggðum sem ferðamennska skapar og stendur undir, þ.m.t. hvað varðar upphæð launa, starfsskilyrði og tækifæri fólks til atvinnu án mismunar af nokkrum toga, svo sem vegna kynferðis, þjóðlegs uppruna eða fötlunar.

4). **Félagslegur jöfnuður** (e. *social equity*)

Að leitast við að ná fram víðtækri og sanngjarni dreifingu þeirra hagrænu og félagslegu gæða sem ferðamennskan skapar innan samfélags gestgjafanna, þ.m.t. að bæta tækifæri, tekjur og þjónustu sem standa hinum fátæku þar til boða.

Samfélagsleg viðmið UNWTO

5). **Ánægja ferðamanna** (e. *visitor fulfillment*)

Að bjóða fram örugga og ánægjulega upplifun sem fullnægir væntingum ferðamanna og sem þeir hafa allir aðgöngu að án mismunar s.s. vegna kynferðis, þjóðlegs uppruna eða fötlunar.

6). **Stjórnun í heimabyggðum** (e. *local control*)

Að virkja samfélög heimamanna og auka færni þeirra og valdheimildir varðandi skipulag og ákvarðanatöku um stjórnun og framtíðar uppbyggingu ferðamennsku á þeirra svæði, í samráði við aðra hagsmunaaðila.

7). **Samfélagsleg velferð** (e. *community wellbeing*)

Að viðhalda og efla lífsgæði í samfélögum heimamanna, þ.m.t. félagslega innviði og aðgang að auðlindum, þægindum og umhverfisgæðum, en forðast félagslega spillingu og arðrán.

8). **Menningarlegur ríkuleiki** (e. *cultural richness*)

Að viðhalda og efla söguarf, upprunalega menningu, siði og sérstöðu gestagjafasamfélaga.

Umhverfisviðmið UNWTO

9). Umhverfisgæði (e. *physical integrity*)

Að viðhalda og auka gæði landslags, bæði í þéttbýli og dreifbýli, og forðast vistfræðilega og sjónræna spillingu umhverfisins.

10). Líffræðilegur fjölbreytileiki (e. *biological diversity*)

Að styðja við verndun náttúrlegra svæða, búsvæða og villtra lífvera, og lágmarka þann skaða sem þeim er valdið.

11). Skilvirk auðlindanýting (e. *resource efficiency*)

Að lágmarka notkun fágætra og óendurnýjanlegra auðlinda við þróun og starfsemi ferðaþjónustu.

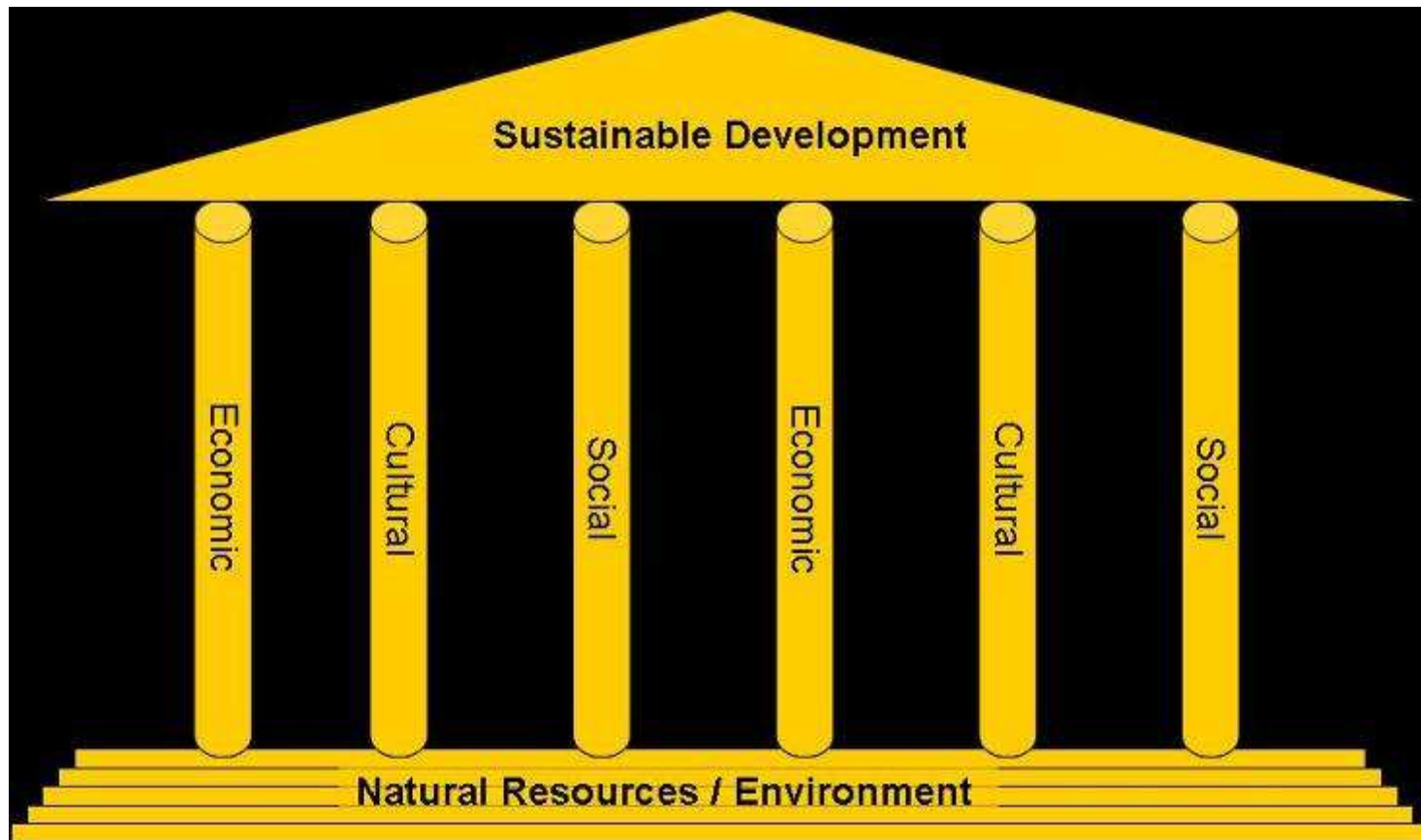
12). Hreinleiki umhverfisins (e. *environmental purity*)

Að lágmarka mengun lofta, vatns og lands, sem og úrgangsmyndun, af hálfu fyrirtækja í ferðaþjónustu og ferðamanna.

Heimild: UNEP & WTO, 2005: *Making Tourism more Sustainable. A Guide for Policy Makers*, s. 18-19.

Stoðir sjálfbærrar þróunar

THE VATNAJOKULL REGION
WONDER OF THE WORLD

WOW!

Center of culture

From Coast To Mountains

Coastal Experiences

Adventure tours with 4wd jeeps and skidoos to Vatnajokull

Unique Adventures
Take a walk on the ice cap

Vatnajokull Travel

Wonder boats trips
on Glacier Lagoon

Glacier Exhibition

Introductory Kayak Trip

Lobster Town
Höfn

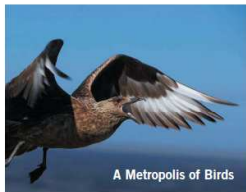
WELCOME TO SOUTH-EAST OF ICELAND

- Largest National park and glacier in Europe • Magnificent nature • Golf course
- Diverse Accommodation • Exhibitions and museums • New swimming pool
- Great restaurants • Hotels • Bird Watching • Lobster Feast

For further info please contact the Tourist information center in Höfn, tel: (354) 478-1500
or the Tourist information center in Skaftafell, tel: (354) 470-8300
www.visitvatnajokull.is email: tourinfo@hornafjordur.is

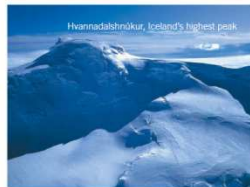
Vatnajökull Region

THE SOUTH EAST OF ICELAND

VATNAJÖKULL REGION WOW
IN THE REALM OF VATNAJÖKULL NATIONAL PARK
- LARGEST NATIONAL PARK IN EUROPE

**VATNAJÖKULL THE WORLD'S
LARGEST GLACIER OUTSIDE OF
THE ARCTIC REGIONS**

www.visitvatnajokull.is

Vatnajökull

Vatnajökull
WOW!

Í RÍKI VATNAJÖKLULS
IN THE VATNAJÖKULL REGION
AN DEN AUSLÄUFERN DES
VATNAJÖKULL

www.visitvatnajokull.is

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Deikkingarsetur
Þingeyinga

Þekkingarnet Austurlands

NORTHERN ENVIRONMENTAL EDUCATION DEVELOPMENT

Northern
Periphery
Programme
2007–2013

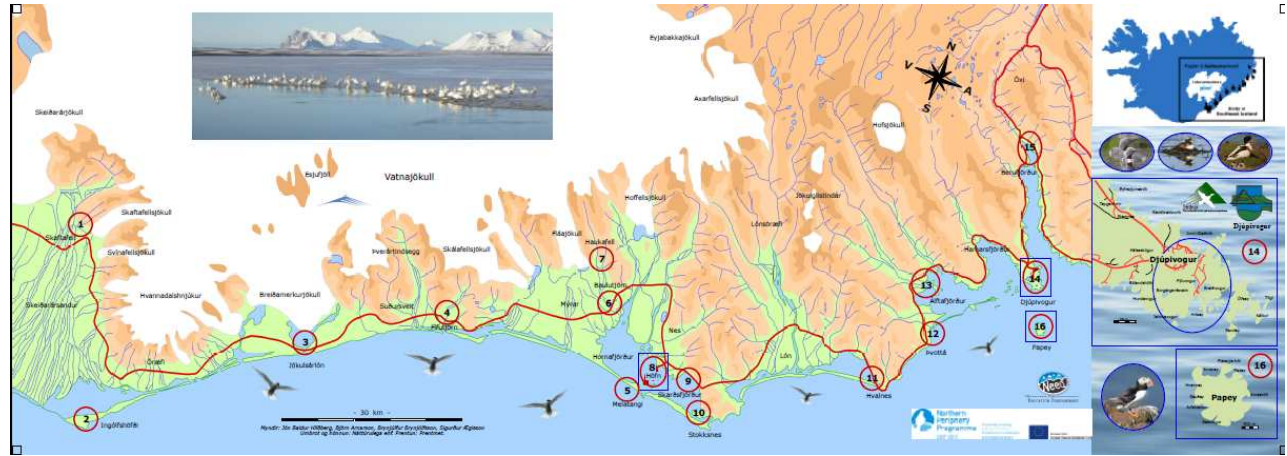
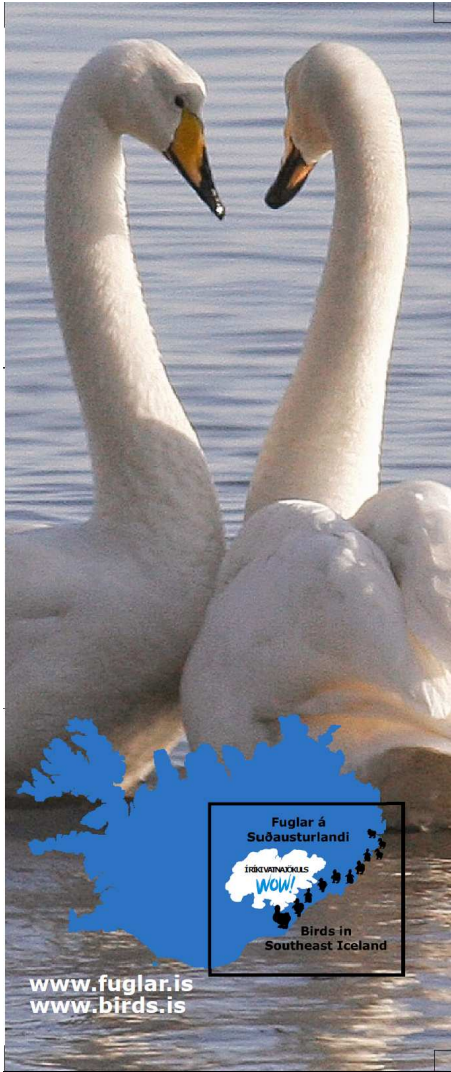
Innovatively investing
in Europe's Northern
Periphery for a sustainable
and prosperous future

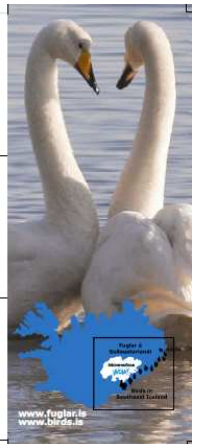
European Union
European Regional Development Fund

www.need.is

	Skafafelli ① Skágarðsörður Skágarðsörður Músnirill Skarrafjúki Hvalnes	Ingólfshöfi ② Lund Skómer Langja Haukafelli	Jökulsárón ③ Kría Þingfellingur Skarrafjúki Höfn	Fifutjörn ④ Lömur Hraugsgákur Árn Skarrafjörður	Meilatangi ⑤ Svarfbakur Kría Kjú Stokknes
Hvalnes ⑪ Árn Skarrafjúki Grágás	Þvottá ⑫ Hólavalla Þvottafelli Skarrafjúki	Ártafjörður ⑬ Jafnakan Grönd Lömur	Djúpvogur ⑭ Flógrófi Þvottafelli Þvottafelli	Berufjörður ⑮ Straumend Tjaldur Skarrafjörður	Papey ⑯ Lund Tjaldur Langja

NORTHERN ENVIRONMENTAL
EDUCATION DEVELOPMENT

Nordic Delights

Freistandi ferðaminjar

Sælkeramatur úr svæðisbundnu
hráefni

THE SALT COD WORKSHOP IN HOFN
OFFERS BOTH INFORMATION ON THE
HISTORY AND PROCESSING OF SALT
COD AND EXCELLENT SEAFOOD

ÉCONOMUSÉE NORTHERN EUROPE

SALT COD WORKSHOP

Tourists in Hofn can visit the salt cod workshop run by the lobster and salt cod company Bestfiskur. Guests see how sun-dried salt cod is produced and learn about the history of salt cod production. The visit takes about 20-30 minutes and afterwards, visitors can buy souvenirs and other Bestfiskur products, such as sun-dried salt cod, lobster and fresh fish.

BESTFISKUR SEAFOOD STORE

Bestfiskur also runs a small seafood store where you can buy all the fish that the company has to offer. Bestfiskur's legendary lobster will of course be available, along with other delicacies, such as lobster sausages and barbecue selections.

ÍRIKI VATNAJÖKULS **WOW!**

Nýsköpunarmiðstöð
Íslands
Ímpra frumkvöðlar og sprotar

SOUTH EAST ICELAND

HEIMAMARKAÐSBÚÐ LOCAL FOOD STORE AT THE HARBOUR / VIÐ HÖFNINA

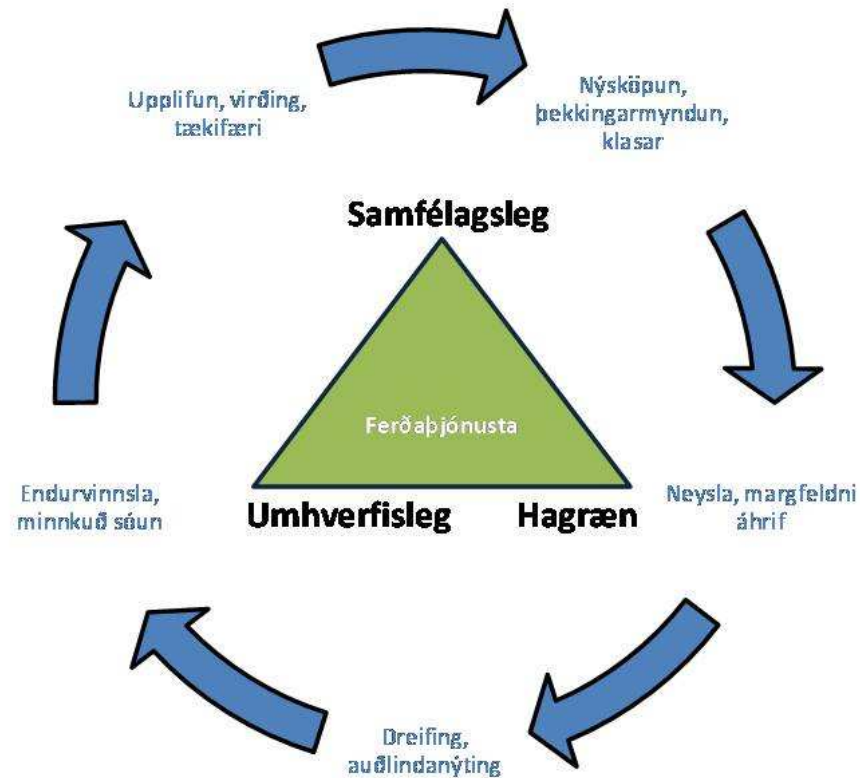

OPEN MON-FRI / OPIÐ MÁN-FÖS 15-19

BÚÐIN ER REKIN AF HÓPI SMÁFRAMLEIÐANDA / THE STORE IS OPERATED BY GROUP OF LOCAL PRODUCERS

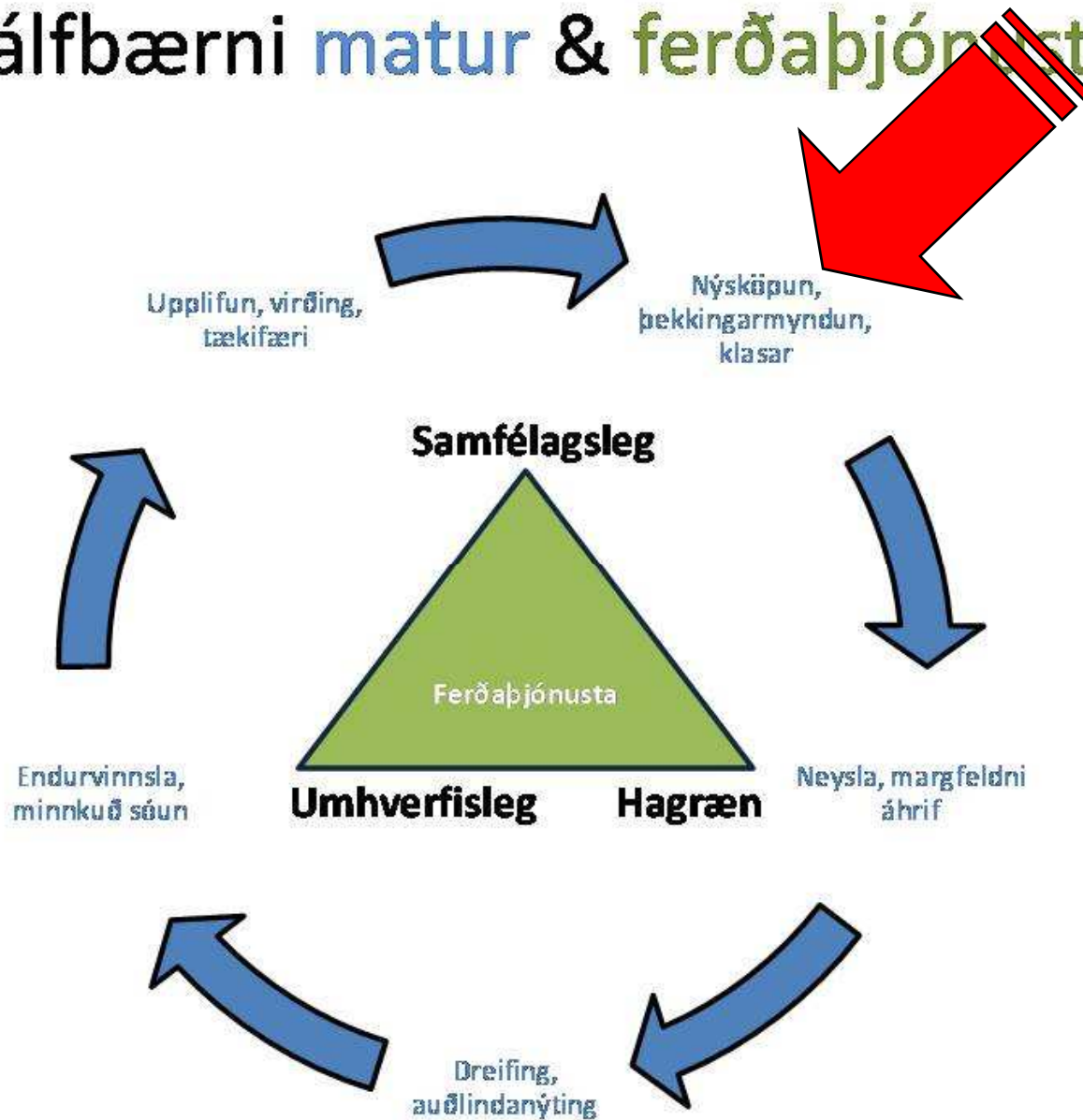

Sjálfbærni **matur** & **ferðapjónusta**

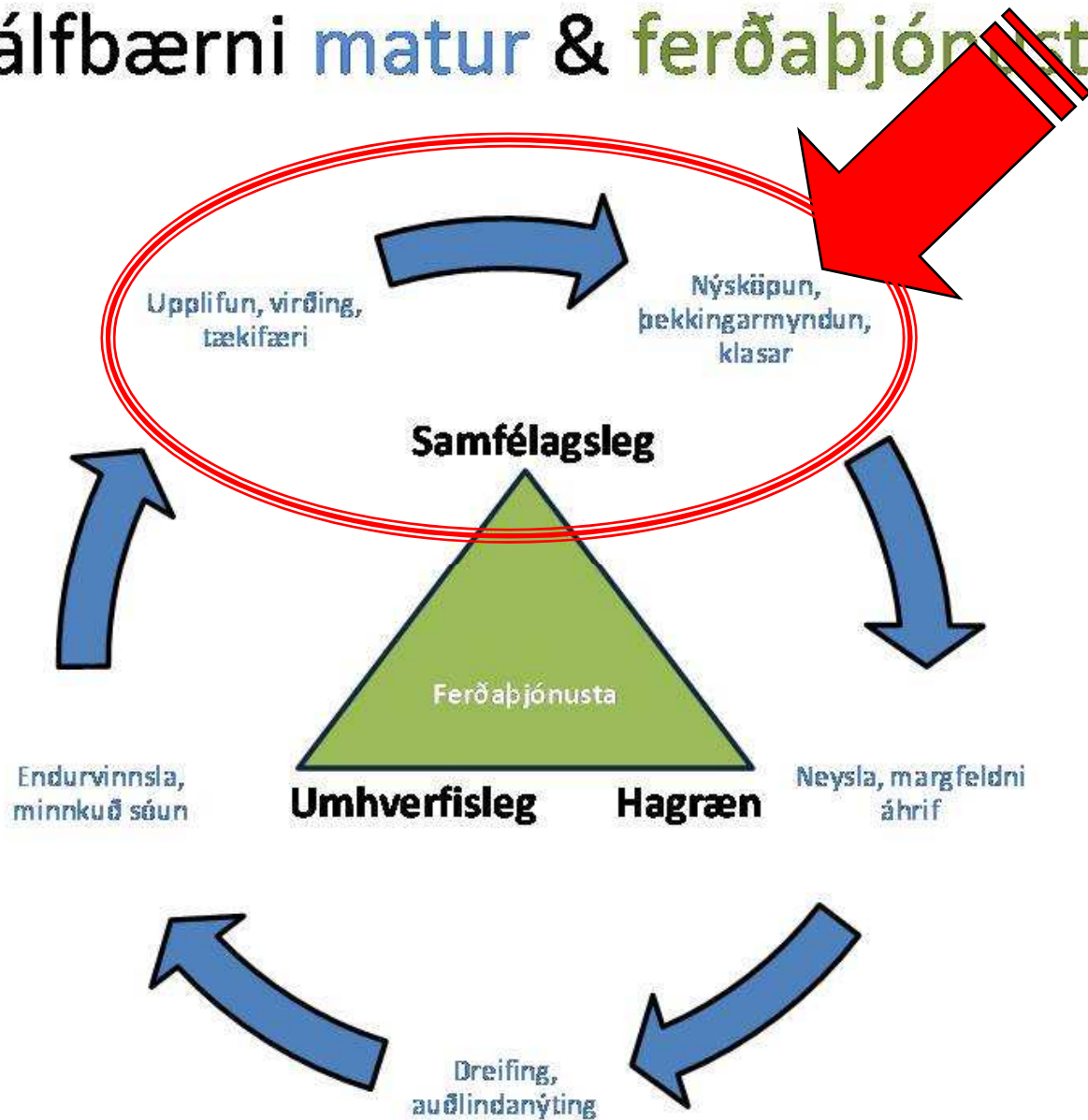

Mynd: Guðmundur H. Gunnarsson, Mátis

Sjálfbærni matur & ferðapjónusta

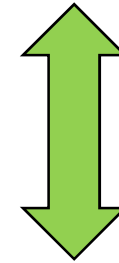
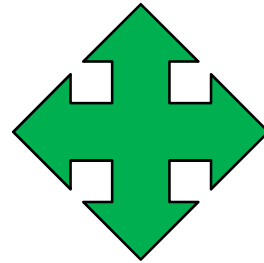
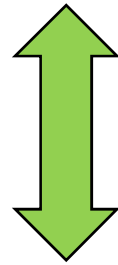
Sjálfbærni matur & ferðapjónusta

Stjórnvöld

Atvinnulíf

Almenníngur

Fagstofnanir

Sjálfbær þróun - ný hugsun

- Sjálfbær þróun er umhverfis- og þróunarstefna sem leitast við að taka á heildstæðan hátt á helstu vandamálum sem ógna bæði náttúrunni og samfélögum manna.
- Lykilþættir hennar eru vistvænir lifnaðarhættir, gott samfélag, jöfnuður, jafnrétti, friður, virk þátttaka og virðing fyrir mannréttindum og gagnvart náttúrunni.
- Segja má að efnahagsþátturinn sé drifkraftur breytinga, umhverfið seti slíkri starfsemi ákveðin viðmið og takmarkanir en tilgangur þessa alls ákvarðist þó fyrst og fremst af samfélagslegum markmiðum.
- Í hnotskurn mætti lýsa sjálfbærri þróun sem *hugsjón sem nærir þroska* samfélaga og einstaklinga, m.a. hvað varðar umgengni við umhverfi og náttúru.

